

LEHTI & CO

Vammaistyö ja lainsäädäntö Suomessa

Diakonia-ammattikorkeakoulu | PORTTI-valmennus 19.11.2024 | Juristi, OTM
Amanda Lindström, Lehti ja kumppanit Oy

Mistä tänään puhumme?

Koulutus n. klo 13.30–14.10

- Millaista lainsäädäntöä vammaispalveluissa noudatetaan?
- Mitä vammaispalvelut ovat ja kenelle niitä järjestetään?
- Miten palvelujen myöntäminen tapahtuu?

Tauko n. 10 min

Työpaja n. klo 14.20–15.00

- Miten vammaispalvelujen asiakkaan oikeudet huomioidaan?

Millaista lainsäädäntöä vammaispalveluissa noudatetaan?

Keskeisen lainsäädännön yleiskuva

Vammaispalvelut ja päätöksenteko perustuvat lakiin

A blue-tinted photograph of two men in conversation. The man on the left is looking towards the man on the right, with his hands clasped. The man on the right is seen in profile, looking back towards the first man. The background is slightly blurred, showing what appears to be an indoor setting with windows.

Yhdenvertaisuus

Itsemääräämis-
oikeus

Osallisuus

Laissa säädetään esimerkiksi vammaisen ihmisen...

Ihmisarvosta ja kunnioittavasta kohtelusta

Yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän kiellosta

Oikeudesta päättää itse omista asioista (suurista ja pienistä!)

Oikeudesta kertoa vapaasti omat mielipiteet ja näkemykset

Oikeudesta päättää, missä asuu ja kenen kanssa

Oikeudesta käydä töissä, opiskella ja harrastaa

Oikeudesta perhe-elämään ja ihmissuhteisiin

Oikeudesta saada tukea siihen, että nämä asiat ja oikeudet aidosti toteutuvat

Miten luen lakia?

Suomen lainsäädäntö on koottu Finlexiin:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/>

Tarkista ensimmäiseksi, mikä on lain tarkoitus ja soveltamisala.

Lain tarkoitus kertoo, mitä varten se on säädetty ja se auttaa tulkitsemaan muiden pykälien sisältöä.

– Jos lain tarkoituksena olisi esimerkiksi edistää hyvinvointia, pitää tehdä ratkaisuja, jotka edistävät hyvinvointia ja tätä kautta lain tarkoituksen toteutumista.

Lain soveltamisala kertoo, mihin asioihin laki soveltuu tai mihin se ei sovellu. Soveltamisala voi kertoa myös, mikä on lain suhde muihin lakeihin.

– Lakia ei voi soveltaa sellaisiin asioihin, mitä soveltamisalassa ei ole.

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on:

- 1) edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta;
- 2) vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta;
- 3) turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet;
- 4) edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa;
- 5) parantaa yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välillä 1–4 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden toteuttamiseksi.
[\(8.7.2022/589\)](#)

2 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon, jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä. Sosiaalihuoltoon sisältyvät sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä yleis- ja erityislainsäädännön mukaiset sosiaalihuollon tehtävät ja palvelut. Jos henkilöllä on muun lain nojalla oikeus sosiaalihuollon saamiseen, on sovellettava niitä säännöksiä, jotka parhaiten toteuttavat asiakkaan etua siten kuin 4 ja 5 §:ssä säädetään. [\(8.7.2022/589\)](#)

2 momentti on kumottu L:lla [29.12.2022/1280](#).

Tärkeät lait vammaispalveluissa

- Tarkkaa lainsäädäntöä tarvitaan, jotta vammaisten ihmisten oikeudet toteutuisivat samalla tavalla kuin muidenkin ihmisten.
- **Viranomaisten** on kunnioitettava laissa säädettyjä oikeuksia ja noudatettava velvollisuuksia.
- **Vammaispalveluissa** sovelletaan monia eri lakeja, joissa säädetään asiakkaan oikeuksista ja sosiaalipalveluista.

YK:n vammaisyleissopimus ja Suomen perustuslaki

Vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksia pitää kunnioittaa kaikkien viranomaisten ja vammaispalvelujen toiminnassa.

- YK:n vammaisyleissopimus on kansainvälinen ihmisoikeussopimus, jota Suomi on sitoutunut noudattamaan. Se sisältää tärkeitä määräyksiä vammaisten ihmisten ihmisoikeuksista.
- Suomen perustuslaki on kaikkien muiden lakien perusta. Se sisältää meille jokaiselle kuuluvat perusoikeudet ja viranomaisten tärkeimmät velvollisuudet.

- Vammainen ihminen saa päättää itse omasta elämästään ja asioistaan.
- Hänellä on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muillakin.
- Ketään ei saa syrjiä vammaisuuden vuoksi.

Sosiaalihuollon asiakaslaki

Sosiaalipalveluja saavat ihmiset ovat **sosiaalihuollon asiakkaita**.

Sosiaalihuollon asiakkaalla on paljon oikeuksia, joista säädetään sosiaalihuollon asiakaslaissa.

- Asiakasta pitää kohdella kunnioittavasti ja hyvin.
- Asiakkaita ei saa syrjiä iän, sukupuolen, vamman, alkuperän, kulttuurin, uskonnon tai muun sellaisen syyn takia.
- Asiakkaan sosiaalihuollon pitää olla turvallista, laadukasta ja hänen tarpeisiinsa sopivaa.
- Asiakkaan mielipiteitä ja toiveita täytyy selvittää ja kuunnella.
- Asiakas saa päättää itse omista asioistaan. Työntekijä tukee ja neuvoo asiakasta.
- Lapsilla on myös oikeus tehdä omia päätöksiä ja kertoa omat mielipiteet. Vanhemmat ja työntekijät ovat lapsen tukena ja apuna.

- Sosiaalihuollon viranomaisen, kuten hyvinvointialueen, pitää kunnioittaa asiakkaan oikeuksia ja varmistaa, että ne toteutuvat.
- Asiakkaan oikeudet ovat lainsäädäntöä, jota kaikkien työntekijöiden pitää myös noudattaa.

Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolaki määrittelee, mitkä sosiaalihuollon palvelut ja tehtävät sosiaalihuollon viranomaisen pitää hoitaa.

Sosiaalihuoltoa järjestetään esimerkiksi:

- tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen ja asumiseen,
- tueksi kriisitilanteissa
- syrjäytymisen torjumiseksi,
- taloudellisen tuen tarpeeseen ja
- vammasta tai ikääntymisestä aiheutuvaan tuen tarpeeseen.

Sosiaalipalveluja on useita erilaisia. Sosiaalihuoltolaki kertoo, kenelle voidaan myöntää **sosiaalihuollon peruspalveluja**.

- Lisäksi sosiaalihuoltoon kuuluu **erityisiä palveluja**.
- Erityispalveluja ei järjestetä kaikille asiakkaille, joten niistä säädetään **erityislaeissa**.

Vammaispalvelulaki

Vammaispalvelut ovat erityisiä sosiaalipalveluja, jotka on tarkoitettu vammaisille henkilöille.

Vammaispalveluista säädetään vammaispalvelulaissa.

– Uusi laki tulee voimaan 1.1.2025.

Vammaispalvelujen avulla tuetaan vammaisen henkilön oikeutta päättää omasta elämästään ja oikeutta elää itsensä näköistä arkea.

– Erilaiset vammaispalvelut tukevat esimerkiksi työssä käymistä, opiskelemista, harrastamista, asumista ja liikkumista.

Hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki järjestävät laissa säädettyt vammaispalvelut.

Vammaispalvelut ja päätöksenteko perustuvat lakiin

Perustuslain mukaan:

- Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin.
- Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Kaikessa sosiaalihuollon toiminnassa pitää noudattaa huolellisesti lakia.

Kun sosiaaliviranomainen myöntää asiakkaalle palveluja, pitää tehdä päätös, joka perustuu lakiin.

Vammaispalvelujen viranhaltija **ei voi** esimerkiksi

- Myöntää palvelua, jos lakiin kirjatut edellytykset eivät täyty,
- Tehdä päätöstä ilman riittäviä ja oikeita tietoja,
- Tehdä mielivaltaisia päätöksiä oman tahtonsa mukaan,
- Tehdä syrjiviä päätöksiä tai
- Suosia päätöksenteossa perheenjäseniä, ystäviä tai muita tuttuja.

Mitä vammaispalvelut ovat ja kenelle niitä järjestetään?

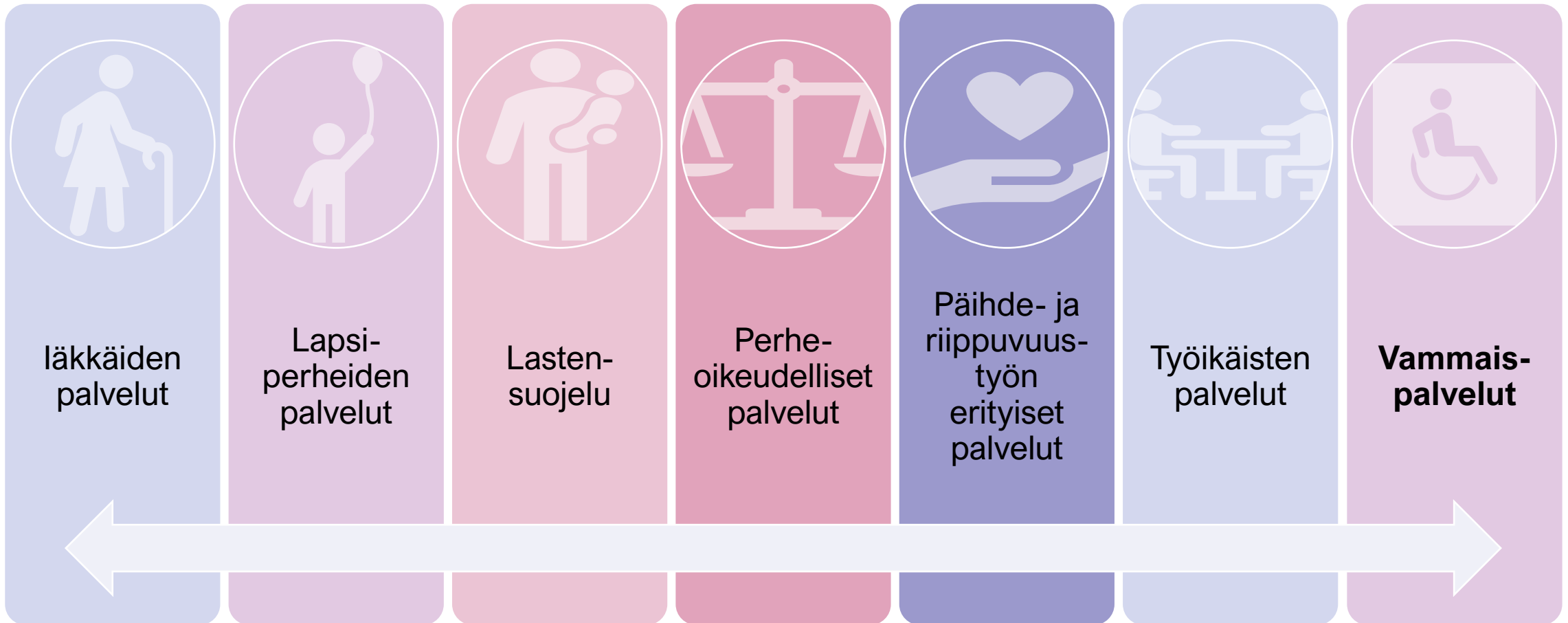
Vammaispalvelulain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on:

- 1) toteuttaa vammaisen henkilön **yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista** yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä;
- 2) tukea vammaisen henkilön **itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista**;
- 3) turvata vammaisen henkilön **yksilöllisen tarpeen ja edun** mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

Asiakasta tuetaan omassa elämässään vammaispalvelujen avulla niin, että lain tarkoitus toteutuu.

Vammaispalvelut ovat osa muuta sosiaalihuoltoa

Vammaispalvelut ovat erityispalveluja

Vammaisen henkilön palvelut järjestetään sosiaalihuoltolain, terveydenhuoltolain tai muun ensisijaisen lain perusteella.

- Vammainen ihminen saa siis samoja sosiaali- ja terveystalveluja kuin muutkin sosiaalihuollon asiakkaat.
- Erityisiä vammaispalveluja järjestetään, kun peruspalvelut eivät ole vammaiselle asiakkaalle sopivia ja riittäviä.
- Vammainen ihminen voi saada samaan aikaan peruspalveluja ja vammaispalveluja.
- Usein asiakkaat tarvitsevat myös esimerkiksi terveydenhuollon palveluja.

Kuka voi saada vammaispalveluja?

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan sisältöä käsitellään eduskunnassa syksyn 2024 aikana. Laki voi siis muuttua.

Vammaispalvelulain soveltamisalassa kuitenkin säädetään, että vammaispalveluja järjestetään **vammaiselle henkilölle**.

- Ei vaadita, että henkilöllä olisi jokin tietty diagnoosi, sairaus tai vamma.
- Laki määrittelee, miten vammaispalveluja voi saada, kun vammainen ihminen tarvitsee apua tai tukea vamman tai sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen vuoksi.
- Toimintarajoitteen vuoksi voi tarvita apua ja tukea esimerkiksi kotona asumisessa, liikkumisessa, kommunikaatiossa, harrastuksessa tai muissa arjen asioissa.

Vammaispalveluja on useita erilaisia

Vammaisten henkilöiden tuen tarpeet, elämäntilanteet ja toiveet ovat erilaisia, joten palvelutkin vaihtelevat.

Vammaispalvelut järjestetään siis vammaisen henkilön oman, **yksilöllisen tarpeen** mukaisesti.

Vammaispalveluja tarvitaan usein pitkäaikaisesti ja koko vammaisen ihmisen elämän ajan.

Suurin osa vammaispalveluista on asiakkaalle maksuttomia.

Itsemääräämisoikeutta tukevat palvelut

Asumisen tuen palvelut

Liikkumisen tuen palvelut

Taloudelliset tukitoimet

Muut palvelut ja tukitoimet

Vammaispalvelut uudessa laissa

Valmennus

Henkilökohtainen
apu

Erytynen
osallisuuden tuki

Tuettu
päätöksenteko

Vaativa
moniammatillinen
tuki

Asumisen tuki

Lapsen asumisen
tuki

Tuki esteettömään
asumiseen

Lyhytaikainen
huolenpito

Päivätoiminta

Kehitysvammaisten
henkilöiden
työtoiminta

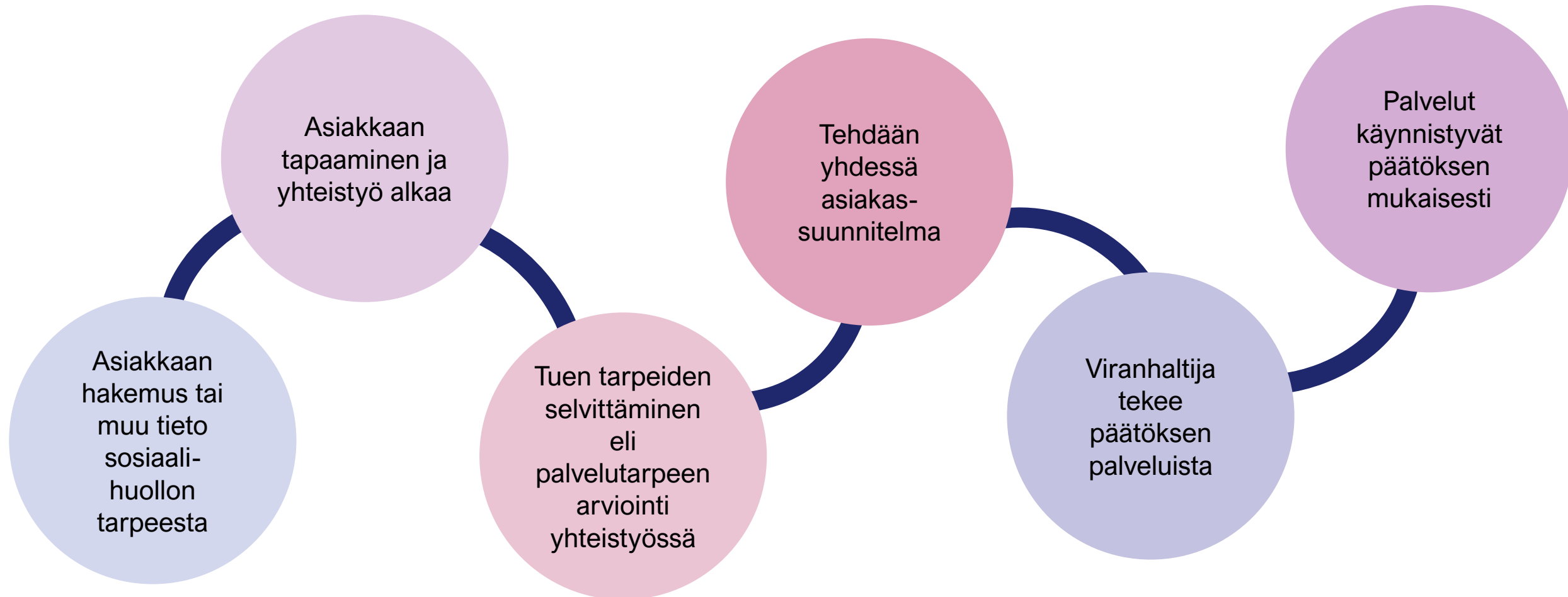
Liikkumisen tuki

Taloudellinen tuki
hengityslaitteen
varassa elävälle
henkilölle

Muut tukitoimet
lain tarkoituksen
toteuttamiseksi

Miten palvelujen myöntäminen tapahtuu?

Vammaispalvelujen toteuttaminen

Mistä asiakkuus alkaa?

Vammaispalveluja hakevat ja niitä saavat ihmiset ovat **sosiaalihuollon asiakkaita.**

Sosiaalihuollon asiakkaaksi tullaan, kun

1. Asiakas on tehnyt hakemuksen palveluista
2. Tai kun asiakkaan tilannetta ryhdytään selvittämään sosiaalihuollossa
3. Tai kun henkilölle annetaan sosiaalipalveluja

Asiakkuuden alkamisesta kirjataan tiedot ylös ja asiakkaaseen otetaan yhteyttä.

Asiakkaan
hakemus tai
muu tieto
sosiaali-
huollon
tarpeesta

Asiakkaan kanssa tehdään yhteistyötä

Vammaispalvelut ovat vapaaehtoisia eli niitä ei voi järjestää ilman asiakkaan suostumusta.

Hyvään sosiaalihooltoon ja vammaispalvelujen toimintaan kuuluu yhteistyö asiakkaan kanssa.

Asiakkaan osallisuus ja oikeus osallistua on tärkeää vammaispalveluissa.

- Se tarkoittaa, että vammaisen henkilö saa itse osallistua ja olla mukana koko ajan, kun hänen tilannettaan selvitetään ja hänelle suunnitellaan palveluja.
- Myös vammaisen lapsi saa osallistua ja olla mukana. Ei siis keskustella pelkästään vanhempien kanssa, vaan tavataan ja kuunnellaan vammaista lasta tai nuorta.

Asiakkaan
tapaaminen ja
yhteistyö alkaa

Miten huomioin asiakkaan osallisuutta? Esimerkkejä:

- **Kerro** asiakkaalle, kuka hoitaa hänen asiaansa ja miten se etenee.
- **Anna tietoa** ja neuvo, miten asiakkaan pitää toimia.
- **Sovi yhdessä** asiakkaan kanssa esimerkiksi kotikäynneille sopivat päivät ja kellonajat.
- **Varaa riittävästi aikaa**, jotta voit tutustua asiakkaaseen ja keskustella rauhassa.
- **Keskustele** asiakkaan kanssa hänelle sopivista palveluista ja kerro erilaisista vaihtoehdoista.
- **Kysy** asiakkaan näkemyksiä ja mielipiteitä, millaiset asiat ovat hänelle tärkeitä ja mitä asiakas toivoo vammaispalvelulta.
- **Kuuntele** asiakkaan näkemyksiä ja toiveita. Miten ne voidaan huomioon palveluissa?

Mikä on palvelutarpeen arviointi?

Palvelutarpeen arvioinnista säädetään laissa.

Se tarkoittaa toimintaa, jossa selvitetään asiakkaan tilanne ja tuen tarpeet, jotta hänelle sopivia sosiaalipalveluja voidaan järjestää.

– Myös vammaispalvelujen myöntämistä varten tehdään palvelutarpeen arviointi.

Palvelutarpeen arvioinnin aikana

- keskustellaan asiakkaan ja perheen kanssa siitä, millaista apua ja tukea he toivovat,
- selvitetään asiakkaan vointia ja tuen tarpeita eri ammattilaisten kanssa ja
- hankitaan tietoa ja asiakirjoja, kuten lääkärinlausunto.

Jokaisen asiakkaan palvelutarpeen arviointi on erilainen, koska arviointi tehdään yksilöllisesti ja asiakkaan elämäntilanteen vaatimalla tavalla.

Tuen tarpeiden
selvittäminen
eli
palvelutarpeen
arviointi
yhteistyössä

Tehdään
yhdessä
asiakas-
suunnitelma

Mikä on asiakassuunnitelma?

Kun palvelutarpeen arviointi valmistuu, tehdään asiakassuunnitelma.

Asiakassuunnitelmasta säädetään laissa ja se on tärkeä asiakirja sekä asiakkaalle että viranomaiselle.

Asiakassuunnitelma laaditaan yleensä asiakkaan ja työntekijöiden yhteisessä neuvottelussa ja valmis suunnitelma annetaan asiakkaalle.

Asiakassuunnitelmaan kirjoitetaan auki esimerkiksi

- asiakkaan arvio ja työntekijän arvio tuen tarpeesta ja tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä
- asiakkaan mielipiteet ja näkemykset palveluista
- arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista
- suunnitelma siitä, miten usein asiakas ja työntekijä tulevat tapaamaan sekä
- arvio asiakkuuden kestosta ja tavoitteet, joihin pyritään.

Päätöksen tekeminen

Kun asiakkaille järjestetään julkisia sosiaalipalveluja, niistä tehdään päätös.

Päätös voidaan tehdä, kun palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma ovat valmiina.

Laissa on määräaika päätöksen tekemiselle. Aikaa on yleensä kolme kuukautta siitä, kun asiakkaan asiaa on ryhdytty selvittämään.

Päätös tehdään kirjallisessa muodossa ja sen pitää aina perustua lakiin.

- Päätös kertoo, mitkä palvelut asiakkaalle on myönnetty ja minkä lain mukaan.
- Päätös kertoo myös, jos jotakin palvelua ei myönnetä.

Päätös pitää antaa asiakkaalle tiedoksi. Jos asiakas on eri mieltä, hän voi hakea päätökseen muutosta.

Viranhaltija
tekee
päätöksen
palveluista

Asiakkaan palvelujen toteuttaminen

Palvelut
käynnistyvät
päätöksen
mukaisesti

Kun päätös on tehty, asiakkaan palvelut käynnistyvät.

Palvelut toteutetaan päätöksen ja asiakassuunnitelman mukaisesti.

– Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että asiakas saa palvelua sen tuntimäärän verran, mikä päätökseen on kirjattu.

Vammaispalvelut ovat usein pitkäaikaisia ja ne voivat jatkua asiakkaan koko elämän ajan.

Vammaisen ihmisen tuen tarpeet ja elämäntilanne voivat muuttua, joten palvelujen toteutumista seurataan yhdessä hänen kanssaan.

– Asiakassuunnitelmaa päivitetään säännöllisesti ja asiakasta pitää tavata henkilökohtaisesti.

Jos muutoksia tapahtuu, asiakkaan kanssa aloitetaan uusi palvelutarpeen arviointi ja selvitetään yhdessä, mikä olisi uudessa tilanteessa sopiva palvelu ja tukimuoto.

Työpaja: miten vammaispalvelujen asiakkaan oikeudet huomioidaan?

Miljan tausta

21-vuotias lievästi kehitysvammainen Milja on vammaispalvelujen asiakas.

Milja on muuttanut lapsuudenkodistaan ensimmäiseen omaan asuntoonsa. Miljan koti kuuluu asuntoryhmään. Siellä Miljan naapureina asuu viisi muuta vammaista nuorta omilla kodeillaan.

Asuntoryhmässä on paikalla joka päivä ohjaajia, jotka auttavat Miljaa ja muita nuoria esimerkiksi asunnon siivoamisessa, ruuanlaitossa ja muissa arjen askareissa.

Asumispalvelun lisäksi Miljalla on muita vammaispalveluja.

Miljan vammaispalvelut

Miljalla on **henkilökohtainen avustaja** Vernerin viikonloppuina 4 tuntia kerrallaan. Silloin he usein lähtevät yhdessä asioille.

- Avustajan kanssa Milja on käynyt ruokakaupassa ja apteekissa sekä syksyn uusissa teatteriesityksissä.
- Milja nimittäin rakastaa teatteria ja hänellä on kausikortti sinne.
- Milja on myös opetellut Vernerin kanssa kulkemaan itse bussilla kaupungille kavereitaan tapaamaan ja kahvilaan.

Milja käy **työtoiminnassa** maanantaista perjantaihin. Sen lisäksi Milja käy kahtena arki-iltana harrastustoiminnassa: uimassa ja kuvataidekurssilla viereisen koulun tiloissa.

Asuntoryhmän ohjaajien ajatuksia

Asuntoryhmän ohjaaja Neea on tänään kertonut Miljalle, että ohjaajien mielestä henkilökohtaisen avustajan viikonloppukäyntejä pitäisi vähentää.

Teatteriesitykset ovat venyneet usein myöhään yöhön ja ohjaajien mielestä Miljan pitäisi saada levätä enemmän. Milja on vaikuttanut välillä väsyneeltä ja Miljalla on jo niin paljon menoja arkipäivinäkin.

Ohjaajat olivat jo jutelleet puhelimesta Miljan isän kanssa asiasta. Isä oli samaa mieltä, että Miljan arki on liian kiireistä ja nyt pitää rauhoittua.

Sitten ohjaaja Neea oli soittanut vammaispalveluihin Miljan omalle vastuutyöntekijälle, joka lupasi selvittää, pitääkö henkilökohtaista apua ja päätöstä miettiä uudestaan.

Milja on hyvin surullinen ja pelästynyt. Miksi hän ei saisi enää mennä teatteriin ja muuallekin, kun henkilökohtainen apu on sitä varten myönnetty hänelle?

Kysymys

Millaisia ajatuksia Miljan tilanne sinussa herättää?

Ovatko asuntoryhmän ohjaajat toimineet mielestäsi oikein?

Kysymys:

Miten ohjaajien olisi mielestäsi pitänyt toimia, jos heillä on huolta siitä, miten Milja jaksaa arjessa?

Miten voisi toimia? Esimerkkejä:

Kysytään Miljan omaa mielipidettä ensin, miten Milja voi ja jaksaa?

Huomataan, että teatteri ja vapaa-aika, aktiivinen arki ovat Miljalle tärkeitä asioita

Jokaisella vammaisella ihmisellä on oikeus käydä harrastuksissa ja viettää vapaa-aikaa, nähdä kavereita

Miljan kanssa keskustellaan, miten hän itse jaksaa ja kokee tilanteen

Yhdessä Miljan kanssa pohditaan, mikä tukee Miljan jaksamista ja lepoa

Miljan vammaispalvelut on myönnetty päätöksellä – päätöstä ei voi yhtäkkiä muuttaa ilman, että noudatetaan lakia ja yhdessä Miljan kanssa mietitään asiaa

A blue-tinted photograph of two men in a meeting. The man on the left is smiling and looking towards the man on the right. The man on the right is looking back at him. The background is slightly blurred, showing what appears to be a window or a wall with some papers.

Vammaispalveluissa toimitaan niin, että asiakkaan kaikki oikeudet toteutuvat.

Yhdenvertaisuus

Itsemääräämis-
oikeus

Osallisuus

LEHTI & CO

Juridiikkaa
pintaa
syvemmältä

Kiitos mielenkiinnosta // www.lehtijakumppanit.fi

